

**РАЗГЛЕДУВАЊЕ НА ИЗВЕШТАИТЕ ПОДНЕСЕНИ ОД ДРЖАВИТЕ
ЧЛЕНКИ СПОРЕД ЧЛЕН 12(1) ОД ФАКУЛТАТИВНИОТ ПРОТОКОЛ
КОН КОНВЕНЦИЈАТА НА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО, ВО ВРСКА СО
ПРОДАЖБАТА НА ДЕЦА, ДЕТСКА ПРОСТИТУЦИЈА И ДЕТСКА
ПОРНОГРАФИЈА**

**Завршни забелешки:
Поранешна Југословенска Република Македонија**

1. Комитетот го разгледа првиот извештај на поранешна Југословенска Република Македонија (CRC/C/OPSC/MKD/1) на својата 1510-та и 1512-та средба (види CRC/C/SR.1510 и CRC/C/SR.1512) одржана на 27 мај 2010, и на 1541-та средба, одржана на 11 јуни 2010, ги усвои следниве завршни забелешки.

Вовед

2. Комисијата го поздравува поднесувањето на првиот извештај на државата членка, во кој се наведени детални информации за законските, административните, судските и други мерки кои се применливи во државата членка во однос на правата кои се гарантираат со Факултативниот протокол. Комитетот исто така ги цени писмените одговори на листата на поставени прашања, и конструктивниот дијалог со високата мултисекторската делегација, која ја предводеше министерот за труд и социјална политика.

I. Општи забелешки

3. Комитетот ја поздравува државата членка дека овие завршни забелешки треба да се читаат заедно со завршните забелешки од вториот периодичен извештај на државата членка според Конвенцијата за правата на детето и првиот извештај согласно на Факултативниот протокол за вклученоста на децата во вооружен конфликт, усвоен на 11 јуни 2010, и соодветно содржан во CRC/C/MKD/CO/2 and CRC/C/OPAC/MKD/CO/1.

A. Позитивни аспекти

4. Комитетот ги поздравува различните мерки кои државата членка ги има преземено во областите кои се релевантни за имплементацијата на Факултативниот протокол, вклучително и:

(a) Измени и дополненија на Законот за детска заштита во 2009 (Службен весник Бр. 83) со цел да се забрани, *меѓу другото*, продажба на деца, детска проституција и детска порнографија;

(б) Вметнување на Членот 418-д (трговија со неполнолетни лица) во Кривичниот законик (Службен весник на Република Македонија Бр. 7 од 15.01.2008) во кој есплицитно се криминализираат сите практики согласно на Факултативниот протокол, вклучително и можноста да се утврди кривична одговорност за правни лица и за заплена на недвижен имот, предмети и возила кои биле користени при извршувањето на тоа кривично дело;

(б) Во 2007, беше потпишан Меморандум за разбирање помеѓу Министерството за внатрешни работи и Министерството за труд и социјална политика, како и помеѓу овие агенции и организациите на граѓанското општество; и

(в) Одделението за криминал на интернет во рамките на Министерството за внатрешни работи беше активно во откривањето на детската порнографија.

5. Комитетот поволно го оценува ратификувањето од страна на државата членка на:

(а) Хашката Конвенција Бр.33 од 1993 за заштита на децата и соработка помеѓу земјите во однос на посвојувањето од 23 декември 2008;

(б) Конвенцијата на Обединетите Нации за борба против транснационалниот криминал, Протоколот за спречување, сузбивање и казнување на трговијата со луѓе, особено жени и деца и Протоколот за спречување на кримучарење на мигранти по копно, море и воздух, од 12 јануари 2005; и

(в) Конвенцијата за криминал на интернет на Советот на Европа од ноември 2004.

II. ПОДАТОЦИ

Собирање на податоци

6. Комитетот го поздравува централизираното собирање на податоци за случаите на трговија со луѓе од страна на Националниот механизам за упатување и информациите во врска со тековното истражување за децата на улица со цел да се информира за идните мерки за заштита на децата од практиките утврдени со Факултативниот протокол. Меѓутоа, Комитетот искажува жалење дека тие податоци се достапни само во врска со трговијата со луѓе и детската порнографија и постои недостиг на информации во врска со појавата на одредени кривични дела кои се опфатени со Факултативниот протокол, особено детската порнографија и продажбата за целите за стапување во брак.

7. Комитетот препорачува дека државата членка треба да спроведе детални студии за сите области кои се опфатени со Факултативниот протокол, особено во врска со продажбата на деца за целите на стапување во брак, за детската порнографија, и за детскиот секс туризам, и дека треба да се воспостават униформни информатички системи за да се обезбеди дека

податоците, распределени, *меѓу другото*, според полот, возраста и етничкото и социјално потекло се собираат на систематски начин за сите кривични дела кои се опфатени со Факултативниот протокол, како и нивна анализа бидејќи тие претставуваат основна алатка за проценка, развој на политики и нивна имплементација.

III. Општи мерки за имплементацијата

Општи принципи на Конвенцијата за правата на децата (членови 2, 3, 6 и 12)

8. Комитетот со загриженост забележува дека ромските деца се непропорционално застапени во ситуациите на деца од улица и во случаите на продажба на деца за целите на стапување во брак, и искажува загриженост дека стереотипите во однос на традициите во нивните заедници може да ги спречуваат заложбите за нивно соодветно идентификување како деца жртви и обезбедување на соодветна заштита и помош.

9. Комитетот дава препорака според која општите принципи на Конвенцијата, особено принципот на недискриминираност, треба да бидат вклучени во сите мерки кои ги презема државата членка за да се осигура спроведувањето на одредбите од Факултативниот протокол и особено што децата жртви на сите кривични дела од Факултативниот протокол, вклучително и Ромските деца, се соодветно идентификувани, заштитени и имаат добиено помош.

Законодавство

10. Иако се поздравуваат заложбите за интегрирање на разни аспекти од Факултативниот протокол во законодавството на државата членка, Комитетот е загрижен дека тие речиси исклучиво се фокусирани на трговијата, притоа занемарувајќи ги останатите аспекти на продажбата на деца.

11. Комитетот ја потсетува државата членка дека законодавството мора да ја исполни својата обврска во однос на продажбата на децата, концепт кој е сличен на трговијата со луѓе но не и идентичен, за да се обезбеди адекватно спроведување на одредбата за продажбата на деца, која е содржана во Протоколот.

Национален акционен план

12. Комитетот ја забележува разработката на неколку акциони планови и програми во областите кои се релевантни за продажбата на деца, детската проституција и порнографија, вклучително и Националната стратегија за спречување на трговијата со луѓе и незаконските миграции, акциониот план за спречување на трговијата со луѓе (2006) и програма за ресоцијализација и реинтеграција на децата жртви на трговија со луѓе (2008). Меѓутоа, Комитетот е загрижен дека има слаба координација помеѓу овие планови и програми, и дека постои отсуство на стратегија или национален акционен план кои конкретно се однесуваат на прашањата опфатени со Факултативниот протокол.

13. Комитетот дава препорака дека државата членка треба да подготви национален акционен план кој конкретно се однесува на сите области кои се опфатени со Факултативниот протокол и обезбедување на соодветни човечки и финансиски ресурси за негова имплементација. Во тие заложби, државата членка треба посебно внимание да посвети на имплементацијата на сите одредби од Факултативниот протокол земајќи ја во предвид Декларацијата и Агендата за акција и Глобалната обврска усвоена на Првиот, вториот и третиот светски конгрес за спречување на сексуалната експлоатација кај децата, кои се одржаа во Стокхолм, Јокохама и Рио де Женеиро во 1996, 2001 и 2008 соодветно.

Координација и евалуација

14. Комитетот, иако ја забележува изјавата дадена од делегацијата дека Националната комисија за правата на детето има мандат да врши мониторинг на сите прашања поврзани со правата на детето, искажува загриженост дека оваа комисија нема посебен мандат во однос на имплементацијата на Факултативниот протокол. Комитетот забележува со загриженост дека мандатите на неколку агенции се преклопуваат во областа на координирањето, што резултира во фрагментиран пристап при имплементацијата на Факултативниот протокол, потоа во недостиг на препознатливи механизми за проценка на влијанијата од активностите, и постапување на приоритети за справување со трговијата наспроти другите забранети практики.

15. Комитетот ги дава следниве препораки на државата членка:

(а) Да се разгледа назначувањето на Националната комисија за правата на детето да биде одговорна за координација и евалуација на сите активности за имплементација на Факултативниот протокол и обезбедување на човечки, технички и финансиски ресурси за комисијата, како и незина соодветна позиција во владата за ефективно вршење на мандатот; и

(б) Зајакнување на институционалните механизми за координација помеѓу сите релевантни министерства, одделенија и тела помеѓу нив и регионалните и локалните власти, за да се креира системски и кохерентен пристап за справување со сите прашања кои се опфатени со Факултативниот протокол.

Дисеминација и подигнување на свеста

16. Иако се поздравуваат ативностите за подигање на свеста кои се спроведуваат помеѓу децата од страна на Министерството за внатрешни работи и други институции, Комитетот е загрижен дека тие се ограничени на спречување на трговијата со луѓе и дека Факултативниот протокол не се промовира доволно кај пошироката јавност и особено кај децата, како и кај агенциите кои го спроведуваат; како и постоење на отсуство на едукативни програми за децата.

17. Комитетот дава препорака на државата членка да врши дисеминација на Факултативниот протокол помеѓу агенциите кои вршат спроведување, како и запознавање на пошироката јавност и особено на децата со одредбите на протоколот, преку, *меѓу другото*, подготовка и спроведување на долгорочни кампањи за подигање на свеста и едукативни програми, вклучително и училишни наставни планови за превентивните мерки и штетните последици од сите прекршоци кои се опфатени со протоколот.

Обука

18. Комитетот поволно ги оценува бројните активности за обука, кои државата членка ги обезбедува во соработка со меѓународните, меѓувладините и невладините организации, и останатите. Сепак, Комитетот останува загрижен во однос на тоа дека заложбите за обезбедување на адекватна обука на професионалците кои работат со и за децата, особено за судиите, обвинителите, службениците кои го спроведуваат законот и социјалните работници, не се прават на систематски начин и не ги вклучуваат сите области кои се опфатени со Факултативниот протокол.

19. Комитетот дава препорака според која државата членка, во соработка со релевантните организации, ќе ги зајакне активностите за обука и ќе распредели соодветни и наменски ресурси за развој на програми за обука во сите области опфатени со Факултативниот протокол за сите групи на професии кои се вклучени во имплементацијата на протоколот, вклучително судии, јавни обвинители, полициски службеници, социјални работници, здравствени работници, и други категории на професии, како и медиумите.

Распределба на ресурси

20. Комитетот е загрижен околу отсуството на информации за ресурсите кои посебно се распределуваат за имплементацијата на Факултативниот протокол.

21. Комитетот ја охрабрува државата членка да обезбеди дека доволно ресурси се распределуваат на правична основа ширум земјата за имплементација на сите области кои се опфатени со Факултативниот протокол, особено преку обезбедување на потребните човечки и финансиски ресурси за подготовка и имплементација на програми кои имаат за цел превенција, заштита, физичко и психолошко закрепнување и социјална реинтеграција на жртвите, како и водење на истраги и покренување на обвиненија за сите прекршоци кои се опфатени со Факултативниот протокол.

Граѓанско општество

22. Иако се забележуваат плановите на државата членка да работи со ромски НВОи за справување со конкретни прашања, Комитетот со жалење констатира дека граѓанското општество не било консултирано за подготовките на првиот извештај и дека организациите на граѓанското општество, кои имаат развиено

знаење и експертиза во областите кои се релевантни за Факултативниот протокол, не биле вклучени во дизајнирањето на политиките и во активностите за нивна имплементација.

23. Комитетот ја охрабрува државата членка да продолжи и да ја зајакнува својата соработка со граѓанското општество за сите прашања кои се однесуваат на имплементацијата на Факултативниот протокол, не само преку поддршка на НВОи во нивните напори да обезбедат соодветни услуги за децата жртви, туку и да се зголеми улогата на НВОи во развивањето и мониторингот на политиките и услугите.

IV. Превенција на продажбата на деца, детска проституција и детска порнографија (член 9, став 1 и 2)

Усвоени мерки за спречување на прекршоците опфатени со Протоколот

24. Комитетот ги забележува заложбите кои ги преземаат властите на национално и локално ниво со цел да се спречат прекршоците во рамките на Факултативниот протокол. Меѓутоа, Комитетот е загрижен дека таргетираните превентивни мерки за спречување на експлоатацијата на децата, вклучително и нивното ангажирање во присилна работа, проституција и порнографија, како и мерките за идентификување на суштинските причини и опсег, остануваат да бидат ограничени. Комитетот е исто така загрижен дека превентивните мерки се ограничени на трговија со деца и дека центрите за социјална работа не се адекватно опремени за да спроведуваат активности за превенција и идентификација согласно на нивниот мандат.

25. Комитетот ја охрабрува државата членка да:

(а) Направи истражување за обемот и суштинските причини за експлоатација на децата, вклучително и проституција и порнографија кај децата, за да се идентификуваат децата кои се изложени на ризик и да се направи проценка на опсегот на овој проблем;

(б) Да преземе таргетирани превентивни мерки, вклучително и од аспект на изменетиот карактер на интеракциите кои се одвиваат преку интернет, и соработка со меѓународните меѓувладини и невладини организации во врска со спроведувањето на кампањи за подигање на свеста за сите области кои се опфатени со Факултативниот протокол; и

(в) За целите на поефективна превенција во областите опфатени со Факултативниот протокол, да бара техничка помош меѓу другите и од УНИЦЕФ и други меѓународни организации и агенции.

26. Државата членка, преку релевантните агенции треба да ја зајакне соработката со индустријата за туризам, НВОи и граѓанското општество за да се промовира одговорен туризам, вклучително преку дисеминација на Кодексот на однесување на Светската туристичка организација за заштита

на децата од сексуална експлоатација во патувањето и туризмот помеѓу сите релевантни партнери.

Програми наменети за одредени групи

27. Забележувајќи дека мнозинството на пријавени случаи на деца жртви на практиките опфатени со Факултативниот протокол се девојчиња, од кои повеќето се од ромска националност, Комитетот со жалење констатира дека постои отсуство на мерки и програми кои се наменети за вулнерабилните деца, особено девојчињата, децата од ромска националност, децата кои се на улица, децата кои се институционално згрижени, децата помеѓу бегалците и лицата под субсидиарна заштита, и деца кои не се придружувани и деца кои се разделени.

28. **Комитетот ја охрабрува државата членка да посвети особено внимание посебно на децата кои се изложени на ризик да станат жртви на прекршоците опфатени со Факултативниот протокол, особено децата од ромска националност, децата на улица, децата кои се институционално згрижени, децата помеѓу бегалците и лицата под субсидиарна заштита, и децата кои не се придружувани и кои се разделени, со посебно внимание на нивното регистрирање при раѓањето, едукацијата и здравствената заштита.**

V. Забрана за продажба на деца, детска порнографија и детска проституција и поврзани прашања (член 3; 4, став 2 и 3; 5; 6 и 7)

Постоечки кривични или казнени закони и регулативи

29. Иако поволно се оценуваат измените и дополненијата на Кривичниот законик од аспект на инкорпорирање на одредбите од Факултативниот протокол, имено вметнувањето на Член 418-д (трговија со малолетни лица), Комитетот е загрижен дека продажбата на децата, како што се дефинира со Член 3 од Факултативниот протокол, не е криминализирана. Во тој поглед, Комитетот е загрижен дека ангажирањето на децата во присилна работа и несоодветното добивање на согласност за посвојување на дете не се процесираат по судски пат како случаи на продажба на деца. Иако беа забележани позитивните информации дадени од страна на делегацијата на државата членка, сепак Комитетот е загрижен дека релевантните одредби на Кривичниот законик не ги опфаќаат сите аспекти за поседување на детска порнографија.

30. **Комитетот препорачува дека државата членка треба да направи ревизија на Кривичниот законик за да се воведат кривично дело за продажба на деца, како што се дефинира со Член 3 од Факултативниот протокол и да се забранат сите форми на поседување на детска порнографија.**

Јурисдикција и екстрадиција

31. Комитетот, иако го поздравува фактот дека државата членка може да воспостави своја јурисдикција за кривични дела кои се извршени во странство или против нејзини државјани, сепак со жалење се заклучува дека казненото законодавство не овозможува екстратериторијална јурисдикција за сите случаи кои се упатени во член 4, став 2 од Факултативниот протокол. Покрај тоа, Комитетот е загрижен околу фактот дека екстратериторијалната јурисдикција подлежи на критериумот на двоен криминалитет и дека екстрадицијата подлежи на критериумот на реципроцитет.

32. Комитетот дава препорака според која државата членка треба да преземе чекори за да се обезбеди дека со домашното законодавство се овозможува воспоставување и извршување на екстратериторијална јурисдикција за кривични дела кои се опфатени со Факултативниот протокол без критериумот на двоен криминалитет. Комитетот исто така препорачува дека државата членка треба да ја разгледа можноста Факултативниот протокол да служи како правна основа за екстрадиција без условот за постоење на билатерални договори.

VI. Заштита на правата на децата жртви (член 8 и 9, став 3 и 4)

Усвоени мерки за заштита на правата и интересите на децата жртви на дела кои се забранети со Факултативниот протокол

33. Комитетот ги забележува како позитивни заложбите на државата членка да ги подобри мерките за заштита на децата жртви и плановите за идентификација на децата кои биле експлоатирани за питачење во туристичките места и за време на верски празници. Меѓутоа, Комитетот искажува загриженост во однос на тоа дека заштитата не се обезбедува на систематски начин на децата кои се жртви на кривични дела, освен за трговија со деца и проституција, особено за девојчињата кои се продаваат за да стапат во брак или деца кои се експлоатираат за присилна работа. Комитетот исто така е загрижен дека децата кои се жртви на овие практики може да бидат стигматизирани и социјално маргинализирани.

34. Во врска со Член 9 (3), Комитетот ја охрабрува државата членка да постави приоритет за обезбедување на соодветна родово-сензитивна помош, вклучително и нивна целосна социјална реинтеграција и физичко и социјално закрепнување, на децата кои се жртви на практиките кои се опфатени со Факултативниот протокол, особено на девојчињата жртви на продажба за стапување во брак или децата кои се експлоатираат за присилна работа. Комитетот дава препорака според која државата членка треба да обезбеди дека децата кои се жртви на било кои од прекршоците кои се опфатени со Факултативниот протокол, не се ниту криминализирани ниту се казнуваат како такви, и дека се преземаат сите можни мерки за да се избегне нивната стигматизација и маргинализација.

Мерки за заштита во кривичниот правосуден систем

35. Комитетот го поздравува воведувањето на целосно ново поглавје за заштита на жртвите, сведоците и соработниците на правдата во Кривичниот законик. Покрај тоа, Комитетот е загрижен дека во некои случаи судовите наводно имаат дозволено конфронтирање на децата жртви со обвинетите.

36. Во врска со член 8, став 1, Комитетот силно препорачува дека државата членка треба да обезбеди заштита за децата жртви и на сведоците во сите фази од кривичната постапка. Во тој поглед, државата членка треба да се предводи од Упатствата за правда во случаи кои вклучуваат деца жртви и сведоци на кривични дела (Резолуција на Економскиот и социјалниот совет 2005/20, анекс).

Закрепнување и реинтеграција на жртвите

37. Комитетот забележува бројни мерки, вклучително и основање на национален механизам за упатување, за стандардни оперативни постапки за работа со жртви, и програма за враќање и реинтеграција на децата жртви. Меѓутоа, Комитетот искажува загриженост дека мерките со кои се обезбедува закрепнување и реинтеграција се концентрирани само на жртвите од трговија со луѓе. Комитетот е исто така загрижен околу отсуството на информации за ресурси кои конкретно се распределуваат за закрепнување и реинтеграција на децата жртви во рамките на Факултативниот протокол. Покрај тоа, Комитетот е загрижен околу отсуството на посебни услуги по мерка на детето за закрепнување и реинтеграција, вклучително и недостиг на специјално обучени професионалци, и дека постои тенденција за згрижување на децата жртви од страна на дом семејства.

38. Комитетот дава препорака според која државата членка, во соработка со НВОи и преку поддршка на активностите на НВОи во оваа област да:

а. Обезбеди дека се достапни адекватни услуги за децата кои се жртви на практиките кои се опфатени со Факултативниот протокол, вклучително за нивна целосна социјална реинтеграција и нивно целосно физичко и психолошко закрепнување, согласно на член 9, став 3, од Факултативниот протокол и обезбедување дека се распределуваат соодветни финансиски и човечки ресурси;

б. Обезбедување на пристап до прифатилиштата за деца кои се жртви на прекршоците опфатени со Факултативниот протокол, и обезбедување дека децата се одвоени од родителите и дека на вработените во тие прифатилишта им е обезбедена соодветна обука, особено обука за законските и психолошките аспекти, согласно на член 8, став 4 од Факултативниот протокол; и

в. Да се продолжи со развивање на специјализирани медицински и психолошки служби за грижа за децата жртви, вклучително преку

обезбедување на пристап и достапност до професионалци за ментално здравје кај децата.

VII. Меѓународна помош и соработка (член 10)

Мултилатерални, регионални и билатерални договори

39. Во врска со член 10, став 1, Комитетот ја охрабрува државата членка да продолжи со зајакнување на меѓународната соработка преку мултилатерални, регионални и билатерални договори, особено со соседните земји, вклучително преку зајакнување на постапките за и механизмите за координација на имплементацијата на таквите аранжмани, со цел да се подобри превенцијата, откривањето, истрагите, судското гонење и казнување на оние кои се одговорни за било кои од прекршоците кои се опфатени со Факултативниот протокол.

VIII. Последователни информации и дисеминација

Последователни активности

40. Комитетот дава препорака за државата членка да ги преземе сите соодветни мерки за да се осигура целосно спроведување на овие препораки, меѓу другото преку нивно пренесување до министерствата на владата, Собранието, до националните и локалните власти, за нивно соодветно разгледување и идно дејствување.

Дисеминација на завршните забелешки

41. Комитетот дава препорака дека усвоениот извештај и писмените одговори кои беа доставени од страна на државата членка, и поврзаните препораки (завршни забелешки) треба да се стават на располагање, вклучително и преку интернет (но не исклучиво), на пошироката јавност, организациите на граѓанското општество, младинските групи, групи на професионалци и на децата, за да се поттикне дебата и свесност за Факултативниот протокол, неговата имплементација и мониторинг.

IX. Следен извештај

42. Согласно на член 12, став 2, Комитетот бара од државата членка да вклучи дополнителни информации за имплементацијата на Протоколот во својот следен периодичен извештај во рамките на имплементацијата на Конвенцијата за правата на детето, согласно на член 44 од Конвенцијата.
